

TÜRK HALK EDEBİYATI ANLATIM TÜRLERİ

14. Hafta

MEMORAT

Memorat, "**Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye**" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada yer alan "tabiatüstü" ile kastedilen insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan varlıklardır.

Bu varlıklarla "görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla" kurulan iletişimdir. Memoratlar da, bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır.

Memoratların Oluşum Süreci

Memoratlarda anlatılan olağanüstü tecrübe sıklıkla karanlıkta ve çoğunlukla psikolojik olarak patlama noktasına gelmiş bunalım, stres ve uyku ile uyanıklık arası bir halde oluşmaktadır. Memoratlar yeryüzündeki bütün kültürlerde vardır. Sürekli de var olacaktır.

14. Hafta

Memoratların Yapısal Özellikleri

Memoratlar da efsaneler gibi sabit bir şekle sahip değildirler. Bir başka ifadeyle, memoratlar anlatılarak icra edildikleri bağlamda yer alan temel unsurlar olan anlatan ve dinleyenin konuşma yoluyla kurduğu ilişki, konuşma biçiminin yani sıra kişisel ve geleneksel özelliklerinden kaynaklanan pek çok unsurdan etkilenerek şekillenirler.

Sözlü anlatımda, icranın bütünlüğünü ortaya koymada kıstas olarak kabul edilen unsurlardan, anlatanın yaşı, cinsiyeti, eğitim seviyesi, dinleyici grubun özellikleri, icrayı şekillendiren elemanlardandır.

14. Hafta

Memoratlarda ön plana çıkan bir diğer unsur da anlatıların tecrübe yaşandıktan sonraki ilk anlatılışlarında birçok detay ile anlatılmasıdır. Daha sonrasında ise bu isteğin kaçması da göze çarpmaktadır.
Çünkü anlatıcı ilk seferinde yaşanılan bu tabiatüstü gerçeği detaylandırarak heyecanla anlatır ancak dinleyicinin tepkisi olumsuz yönde ise ya da gerektiği kadar şaşkınlık ile karşılanmadı ise anlatıcının da bundan etkilendiğini ve bir sonraki anlatımında birçok yeri atladığını ve kısa kestiğini görürüz.

14. Hafta

Memoratların Anlatıcısı

Memoratların masallar veya epik destanlar gibi özel bir anlatıcısı yoktur. Memorat anlattıkları için kimse onlara özel bir statü vermez.

Örnek metin okumaları.

14. Hafta

TABİATÜSTÜ VARLIKLAR

Suyla: At gözlü çok iyi gören bir ruh olan Suyla, insanın yerdeki koruyucusudur. Gökyüzünde yaşar. Şamanı kötülüklerden korur, gökyüzü ve yeraltında yaptığı yolculuklarda ona eşlik eder.

Karakoncolos: Yurdumuzun farklı bölgelerindeki yaygın bir inanışa göre, kışın en soğuk günlerinde insanlara zarar veren bir varlıktır. Kendine has özellikler taşır. Zemherinin (kışın en soğuk zamanı, ocak) ilk on iki gününde sokaklarda dolaşır, rastladığına "Nereden geliyorsun, Nereye gidiyorsun? Adın ne?" diye sorarmış. Verilecek cevapların içinde mutlaka "kara" kelimesi olmalıymış (Kara Köy'den geliyorum, Karasu'ya gidiyorum, Adım Kara Hasan vb.) Aksi takdirde Karakoncolos elindeki kocaman tarakla vurarak karşısındakini öldürürmüş. Bu durumdan korunmak için kış günleri evlerdeki taraklar ortada bırakılmaz, saklanırmış. Bu yaratık kış yarısının cini diye de adlandırılır.

ESKİ TÜRKLERDE
ALKARISI
ALBASMASI
İNANÇLARI

14. Hafta

Kara-kura: Erzurum ve Erzincan yöresindeki inanışlara göre bu tabiat üstü güç, albastı gibi lohusalara musallat olan, onları korkutarak, ciğerlerini söküp götüren bir varlıktır. Gün ışığından korkar, güneş doğunca kımıldayamaz, ancak o zaman yakalanabilir. Ona yemin ettirdikten sonra köle gibi kullanmak mümkün olurmuş.
Kara-kura yatağında ekmek kırıntısı olan insanları da çok severmiş. Böyle yataklarda uyuyanlar kara-kura tarafından bastırılır, kabus görür sıkıntı çekerlermiş.

Çarşamba Karısı: (Çarşamba cadısı) Çarşamba günleri ortaya çıkan, dişi, korkunç görünüşlü bir varlıktır. Dolaşma hakkı bir günle sınırlı olduğundan her yeri çabucak gezer. Bu yüzden amaçsız, hiçbir iş yapmadan ortalıkta dolaşan insanlara "Çarşamba karısı gibi gezip durma" denir.

14. Hafta

Ağırlık: Yurdumuzun hemen her yöresinde yaygın olarak bilinen, derin uykuda olan insanların üzerine çöken, bütün gücüyle bastırarak onların uyanmalarını engelleyen, korkutup, boğulmalarına sebep olan kötü bir tabiat üstü varlıktır. Üzerine ağırlık çöken insanlar uyudukları yeri bütün ayrıntıları ile gördüklerini, bağırmak istediklerini, fakat seslerinin çıkmadığını, üzerlerindeki güçlü kuvvetli biriyle mücadele ettiklerini, haykırarak uyandıklarını söylerler. Aynı sıkıntıları yaşatan bir diğer kötü cinin adı "karabasan" dır. Bu farklı anlatılara göre Türkiye'nin bazı bölgelerinde canlı bir varlık olarak tasavvur edilirken (Ankara) bazen de korkunç bir rüya olarak adlandırılır.

Hınkır Munkur: Yakaladığı insanları önce boğarak öldüren sonra da yiyen bir yaratıktır. İnsana benzer, fakat göbeğinde bulunan bir torbanın içinde yavrusunu taşır. En korktuğu şey üzerine idrar yapılmasıdır. Böyle tehdit edilirse ortadan kaybolur.

14. Hafta

Şubat Karısı: Her yılın şubat ayında evlerin bahçesindeki kuyulardan çıkan, kötü bir cadı olduğuna inanılan kadının çocukları anne, baba veya bir yakınının sesiyle kuyuya doğru çağırdığı, sonrada onu kuyuya çekip boğduğuna inanılır.

Hıbilik: Alkarısının tersine bir erkek olarak gözüken bu ruh, sadece lohusalara değil bütün insanlara musallat olmakta, göğsünün üzerine oturup öldürünceye kadar boğazını sıkmaktadır. Eğer Hıbilik yakalanırsa kendisini yakalayan kişiye çok altın getirip onu zengin edeceğine inanılır.

Örnek tabiatüstü varlıkla ilgili makale tespiti.